

HANKE-ESITTELY

Kotikuoleman relationaalisuus – Tarinoita ikääntymisestä ja kuolemasta kotona

Auli Vähäkangas
Suvi-Maria Saarelainen
Marjaana Seppänen
Sanna Mustasaari
Sofia Sarivaara
Helsingin yliopisto

Mirja Sisko Anttonen
Terhokoti

Anna Mäki-Petäjä-Leinonen
Itä-Suomen yliopisto

Tutkimusryhmämme muodostuu neljän tieteenalan – sosiaalitieteiden, oikeustieteen, hoitotieteen ja teologian – tutkijoista. Teologian ja hoitotieteen tutkimusryhmän muodostavat käytännöllisen teologian professori Auli Vähäkangas, käytännöllisen teologian postdoc- tutkija Suvi-Maria Saarelainen (Helsingin yliopisto) ja TtT, postdoc-tutkija Mirja Sisko Anttonen (Terhokoti). Oikeustieteen tutkimusryhmään kuuluvat dosentti, yliopistotutkija Anna Mäki-Petäjä-Leinonen (Itä-Suomen yliopisto) ja tohtorikandidaatti Sanna Mustasaari (Helsingin yliopisto) ja sosiaalitieteiden tutkimusryhmän muodostavat sosiaalityön professori Marjaana Seppänen ja valtiotieteen tohtorikandidaatti Sofia Sarivaara (Helsingin yliopisto).

Tutkimme millainen on ikääntyvän ihmisen (yli 65-vuotiaan) kotona tapahtuva vanhenemisen ja kuoleamisen prosessi. Erityisesti olemme kiinnostuneita siitä, millainen ympäristö koti on ikääntymisen ja kuoleamisen kontekstina. Suomalainen lainsäädäntö on muuttunut viime vuosina nopeasti: lakimuutosten myötä ikääntymisen ja kuoleamisen prosessit tulevat lisääntyvässä määrin siirtymään kotiin. Aikaisemmat kansainväliset vertailut suomalaisen kuoleman laadusta nostavat esille kuitenkin selkeää kritiikkiä siitä, miten suomalaiset kohtaavat kuoleman: yhteisöllisyyden puute ja palliativisen hoidon laatu sekä hoidon tuottaminen ovat kriittisiä alueita suomalaisessa saattohoidossa. Tutkimusta rahoittavat Koneen säätiö (sosiaalitieteiden osuus) ja Suomen Kulttuurirahasto (pilotti ja oikeustieteen ja teologian osuuden aloitus). Olemme hakeneet projektille myös muuta rahoitusta, mutta niiden rahoituspäätökset eivät ole vielä tulleet.

Tutkimuksemme peruslähtökohtana on aktiivinen ja toimiva yksilö, joka elää ja saa tukea ihmissuhteista. Merkitykselliset ihmissuhteet muokkaavat yksilön kokemusta omasta itsestä ja identiteetistä. Näin ollen myös elämän perimmäiset arvot tulevat esille ihmissuhteiden kentässä.

Perinteisen, individualistisen autonomian rinnalle on kehittynyt ymmärrys relationaalisesta autonomiasta, jonka mukaan yksilön autonomia määräytyy suhteessa läheisiin ihmissuhteisiin.

Toisaalta suhteissa olemisen kenttää voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, millainen merkitys yksilön henkilökohtaisella jumalasuhteella on kuoleman lähestyessä.

Ihmissuhteiden merkitys korostuu kuoleman lähestyessä. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että kokemus kuoleman lähestymisestä on erilainen yksilölle ja hänen omaiselleen. Kun potilas on sisäistänyt oman tilanteensa parantumattoman sairauden kanssa, hänen toivonsa siirtyy paranemisesta hyvään kuolemaan. Toimijuuden näkökulmasta olennaista on, että kuolevan ihmisen ihmisyyttä ja toimintakykyä tuetaan mahdollisimman monipuolisesti. Tällöin omainen kokee tehtäväkseen löytää tapoja, jolla toimijuutta voi tukea. Kuoleman lähestyessä läheiset ihmissuhteet tulevat entistä tärkeämmäksi ja antavat mielekkyyden tunnetta elämään. Kuoleman jälkeen muistelu erilaisten rituaalien avulla antaa surevalle tavan ylläpitää relaatiota (vrt. *continuing bonds*) edesmenneeseen läheiseen.

Monitieteinen kolmivuotinen tutkimushankkeemme yhdistää teologian, sosiaalityön, hoitotieteen ja oikeustieteen tutkimusnäkökulmat - näiden näkökulmien avulla tavoitamme monipuolisesti kotona ikääntymiseen ja kuolemiseen liittyvää problematiikkaa sekä ymmärrämme ihmisen kokonaisvaltaisena, itsemääräävänä yksilönä. Hankkeemme liittyy olennaisesti talouden ulottuvuuksiin, saattohoidon resursseihin, kuoleman laadukkuuteen ja eettisoikeudellisiin kysymyksiin. Lisäksi tarkastelemme palveluteknologian mahdollisuuksia toimia osana ikääntyvän ja omaisen saamaa tukea heidän valmistautuessaan kuolemaan. Ikääntyminen itsessään ja kuoleman lähestyminen ovat prosesseja, joiden kulkuun yksilöiden väliset ihmissuhteet vaikuttavat.

Kotikuolema-hanke tarkastelee sekä kuolevan että hänen omaissaattajansa kokemusta elämän merkityksellisyydestä kuoleman läheisyydessä. Tavoitteenamme on haastatella sekä kuolevia että omaissaattajia saattohoitoprosessin aikana. Näiden haastatteluiden lisäksi haastattelemme omaissaattajia myös omaisen kuoleman jälkeen. Hankkeen pilotti-vaihe on käynnistynyt keväällä 2017. Siinä testaanme haastatteluinstrumentteja ja etsimme lisää yhteistyötahoja. Jos kiinnostuit osallistumisesta tutkimukseen tai tutkimus- tai verkostoyhteistyöstä, ole yhteydessä Auli Vähäkankaaseen (auli.vahakangas@helsinki.fi).